

CSALÁDI KÉP

Szöveg: Zorándy Sára. Fotó: Sipos Dániel

A SZEREPLŐK: Kövesné Katalin (86 éves), és Gáborné Ilona (84 éves)

A HELYSZÍN: egy 46 négyzetméteres második emeleti lakás egy rendezett debreceni panelházban. Ez Ica lakása, bár hivatalosan már a fia nevében van, Kati viszont egész nap ott van vele, talán már otthonosabban mozog benne mint a sajátjában, ahol már csak alszik. Ica annó azért költözött ide a férjével, mert már betegek voltak, és itt volt lift. Ráadásul a Karcsi fiúk már külföldön éltek, nem volt szükség akkora lakásra, elcserélték, mert mindkettő tanácsi volt. Amikor meg lehetett venni, egyben fizették ki, készpénzben, így két millió alatt meg tudták szerezni.

A KOR: Kati Kellér Dezsőt idézi, hogy mondjanak csak egyetlen egy pozitív dolgot az öregeségről. Ica pedig már nem szereti, ha fényképezik „Olyan szép voltam fiatal koromban, azt mondják, hogy most már nem szeretem.” Ica egyébként is úgy érzi néha, hogy elég volt, a sok betegség felőrölte az idegeit. Kati: „És olyan peches, egy műtét után, amikor még csüngnek az emberből ilyen zsinórok, elindult pisilni, belebotlott, és combnyaktörés...” Ica: „Dehogyan indultam, ne beszélj, leestem az ágyról szabályosan, elmondták, én azt se tudtam, hogy mi történt...” Kati: „Na mindegy, azt hittem, hogy elmentél pisilni, de mindegy, a lényeg az, hogy combnyaktörés, ott a helyszínen...” Ica: „Azt mondták nekem, két választásom lehet, vagy beleegyezek, hogy három órán belül megműtenek, vagy nem lesz lábam tovább, mert később nem lehet.” Kati: „Ezzel a módszerrel.” Ica: „Hát mit lehet erre válaszolni? Hát fogjon hozzá...” A legkisebb húguk már 58 éves korában meghalt rákban. „Azóta csak kesergünk.”

HAMUTÁLAK: A dohányzóasztalon két hamutál is áll, Ica volt erős dohányos, de pánikszerűen abbahagyta. Addig is, mindig képes volt félretenni, amikor kint volt az unokáknál Svédországban, mert ott nem lehetett. Volt, hogy két-három hónapot töltött kint. Kati még a szagát is mindig utálta, a férje dohányzott, de a lakásban sose.

A GYEREKKOR: Kati volt az elsőszülött, Ica a második, utána született még Magdus húguk, és Béla öccsük. A fiú az édesanyjukkal együtt Auschwitzban maradt, mert az anyjuk nem engedte a 13 éves Bélát a férfiak közé, inkább magánál tartotta. Strauszmann Sámuel asztalos

volt, az édesanyjuk háztartásbeli. Kóser konyha volt, édesapjuk járt templomba, ők pedig ifjúsági istentiszteletre szombatonként. Kati: „Nem vertük a fejünket a falba, de ami elő volt írva, azt betartottuk.” A Deák Ferenc utcai templom azóta leégett. Zsidó általánosba jártak, és polgári lányiskolába. Az előbbiben hébert tanultak, az utóbbiban németül. A szülők még beszéltek jiddisül, de jó magyarok voltak, és nem akarták, hogy megkülönböztessék őket, így a gyerekeket már nem tanították.

A VÉSZKORSZAK: Ica összeszorítja az ajkát, amikor kimondja, nincs nap, amikor erről ne beszélnének. Kati: „Bárki eljön hozzánk, az ötödik percnél már ott kötünk ki.” Ez nem mindig volt így. Amikor aktív családanyák voltak nem beszéltek erről a gyerekekkel. Meg akarták őket kímélni (Kati: „És rosszul tettük.”) A svéd unokák viszont mindig érdeklődnek. Stockholmban élnek, nekik tantárgy, és most muszáj válaszolni a kérdésekre, amikre az apjuk sem nagyon tud. Egyik gettóból a másikba, végül Allendorfban kötöttek ki, de még Debrecenben kitépte az egyik csendőr Ica füléből a fülbevalót, a jobb füléből nem akart kijönni, a csendőr úgy meghúzta, hogy a hátsó kapocs bentmaradt, most is ott van („Hitler – mondja az unokám, mindig amikor kitapintja”). Édesapjuk túlélte a munkaszolgálatot, előbb vitték el, és előbb jött haza.

TESTVÉRI KAPCSOLAT: „Sajnos túl jó”, így Kati, „Nem szabad így összenőni”. Ica: „Külföldre azután, hogy ez a szörnyűség megtörtént, és mi hárman visszajöttünk. De sose csinálnám másképp.” Mindig számíthattak egymásra. Amikor Katinak súlyos autóbalesete volt, hat hétig beköltözött Icaékhoz, akinek akkor még élt a férje, és ő is lábujjhegyen járt a saját lakásában, amíg Kati ott volt. Most pedig Kati segít Icának, aki mostanában sokat fekszik, a napali hátsó részében van egy félig leválasztott rész, ott az ágya, oxigénpalackkal mellette. Jobb, ha most már nincs egyedül. Éjszakára egy barátnőjük, aki nővér, ott alszik, mert Ica egy idő után megtiltotta Katinak, hogy ott maradjon: legyen neki is egy kis magánélete. De azért mindig fel kell hívja, amikor hazaér, és amikor elindul hozzá, különben Ica aggódik.

ISTEN: Kati: „Én teljesen perbe szálltam Istennel. Ateista vagyok, egyértelműen. De ha megkérdezik, hova tartozol, akkor mondom: zsidó

vagyok!” Elie Wiesel filmjéből idéz, amikor Wiesel a repülőgépen ül, és mondja: „Ábrahám, Jákov és Izsák Istene, aki az égben lakozol, engedd, hogy meg tudjak neked bocsátani.”

FÉNYKÉPEK A KOMÓDON: Katinak is, Icának is egy szem fia született: Sándor és Károly. Kati közvetlenül a háború után, még Németországban ment férjhez Katz Józsefhez, a debreceni vőlegényéhez. Ő eleinte munkaszolgálatos volt, utána pedig átvitték Dachaubába (Kati: „Szóval kiválogattuk a legjobb helyeket”). Katzék később magyarosítottak Kövesre, hogy a gyerek, ha szólítják az iskolában, ne kapja meg már akkor, hogy zsidó, de még Katz Sándornak született 1946-ban, unoköccse pedig még Grünmut Károlyként látta meg a napvilágot 1947-ben. Sándor és Károly úgy nőtt fel, hogy semmit nem tudtak a zsidóságról. Együtt disszidáltak Svédországba, de márcsak az egyetemi tanulmányok után. Legálisan mentek ki egy szovjet körútra, úgy kerültek a svédokhoz. (Kati: „Hazatérés megtagadása. Ennél nagyobb bünt nem lehetett elkövetni.”) Csak három évre rá látták újra a fiúkat, Riminiben, mert oda kaptak útlevelet Kati és Ica: olasz autóbuszos útra, a fiúk pedig átrepültek Svédországból. Kati: „Még mindig bennük volt a szív, nem kértek politikai menedékjogot, pedig abban a percben megkapták volna az állampolgárságot. De azt mondták a gyerekeink, hogy minket ott nem bántott senki, csak nekünk az önök rendszere jobban tetszik.” Humán menedékjogot kaptak, hét évet kellett várni az útlevelelre. Orvos lett mindkettőből, de Károly csak pár évig volt az, mert belőle fotóművész lett. Ő készítette azt a képet a prágai zsidó temetőről, ami ott lóg a nappaliban. („Nem akarunk hancegni, de a fiam európai viszonylatban is fotóművész.”) Sándor pedig már nyugdíjas. Neki nem lett gyereke, de Ica unokái Katinak is unokái, hiszen a két gyerek is már szinte testvér volt. Az egyik unoka, amikor kérdezték, hogy hívják a nagymamát, azt mondta: „Icu-Kató”. Amikor Károlyék várták az első gyereket, felhívta az apját, Ica férjét, hogy ragaszkodj-e hozzá, hogy körülmetélték. Frigyes Ica noszogatóra azt mondta, hogy mindegy, de aztán nagyon sírt. Ica nem akarta, hogy szegény unokán törölhetetlen nyomok legyenek, hogy ő zsidó: idővel úgyis megtudja. Szerencsére elegánsan oldódott meg a helyzet: az első unoka lány lett.

MINDENNAPOK: Kati hatkor kel, a piacon kezdi a napot, megveszi a falusi tejet, gyümöl-

csöt. Ica: „Imád vásárolni! És úgy pakol fel, hogy én már rosszul vagyok, de nem szólok, mert akkor kikapok.” Kati megfőz, bár még mindig Ica csinálja a jobb lecsót. Ebéd után pihennek. Este Kati hazamegy, „régebben tovább maradtam, de most már nem engedi, azt mondja, szürkületre haza kell érjek”. A lakásából pedig visszatelefonál: „Azt szoktam neki mondani, hiába álltam a sarkon, már megint nem volt semmi.” Ica már nem is szeret, és fél is egyedül lenni: „Éjszaka ha rámjön egy rosszullet...”

ESKÜVŐK ÉS ELŐZMÉNYEK: Auschwitzből átkerültek (Ica: „Mert mi még fiatalok voltunk”) az allendorfi hadiüzembe. Kati: „Akkor kaptunk nevet először, addig csak számok voltunk.” Benne vannak a Fábán Éva féle könyvben is. (Kati: „Borzasztóan rendes ember!”) A háború végét már Borckenben élték meg, és ott olvasták a körleveleket, hogy kik maradtak még életben a különböző táborokban. Kati az egyikben megtalálta a vőlegénye nevét, aki akkor már Münchenben volt, hatszáz kilométerre tőlük. Elindultak szeneskocsival, gyalog, ahogy éppen sikerült. Visszahozta Borckenbe a vőlegényét, és mivel nem volt semmijük, elhatározták, hogy nekik egyelőre elég lesz csak zsidóba esküdni. Az amerikaiak egy kiürített villában helyezték el őket, odamentek az amerikai katonai rabbihoz, aki viszont kérte a magyar iratokat, persze nem volt. (Ica: „Mi csak számok voltunk.”) Az amerikaiak így nem engedélyezték az esküvőt, viszont felszólították a helyi polgármestert, hogy bemondásra készítse nek iratot, persze németül. Így végül megvolt az esküvő a borckeni villában, Ica is ott volt. („Mi végig együtt voltunk.”) Eljött egy csomó volt-fogoly, a katonák nagy lagzit csaptak. (Kati: „Konzervből isteni kaják voltak!”) Kati pedig lepedőből varrt magának mennyasszonyi ruhát, a helyi mézárósnétól pedig kapott kölcsön egy kis kalapot. („Azt mondta, nagyon vigyázzak rá, mert ez még a bessere Zeit-ből való.”) Az amerikaiak mindenkit kérdeztek, hogy ki akarnak-e menni, mert mindenkinek felajánlották, hogy kiviszik, ingyen és bérmentve (Kati: „De mi túl nagy hazafiak voltunk.”). Ica esküvője már Debrecenben volt, az ottani zsinagógában. Az olyan szenzáció volt, hogy az a kevés zsidó, aki még Debrecenben élt, mind ott volt. Ica egy özvegyemberhez ment férjhez, aki Ukrajnában volt munkaszolgálatban. Ő Grünmut volt, és végül Gáborra magyarosítottak. Ica: „Mert még mi szégyelltük magunkat.”

A PÁRT: Mindketten beléptek a kommunista pártba, apjuk biztatta őket, hogy ez egy jó rendszer lesz. Ica: „Mi van nekünk más, ami megvéd attól, hogy ez még egyszer megtörténjen?” Még talán el is jártak agitálni. De attól kezdve csak azon a nyelven lehetett beszélni, nem egyéni sérelmekről, hanem ahogy az akkori helyzet megkívánta. És csinálták teljes őszinteséggel, mert nem volt más út. Ica: „Én szégyellem azóta is...” Kati: „Én nem.”

JÓ MAGYARNAK LENNI: Nem volt jó semmire. Elmehettek volna, akár Izraelbe, Argentínába, de ez volt a visszatartóerő. Kati: „Mindenhova kaptunk meghívást, ígéretet, támogatást, menjünk!” A gyerekeket már nem így nevelték, hogy arra menjen rá az életük, hogy ez a hazád, itt élned, halnod kell. Kati: „Ez egy gyönyörű szöveg, de nem szabad ma már... nem sza-

bad...” Az unokák már nem beszélnek magyarul, de értenek mindent. Kate, Karcsinak a dán felesége, mondta, hogy majd segít megtanítani a gyerekeket, és elkezdte énekelni a *Megy a gőzöst*, mivel ezt Ica mindig énekelte az unokáknak, az egész család tudja fejből. Csakhogy Kate az *elől ül a masiniszta* helyett azt énekelte vidáman: *bal-leluja, masiniszta*, erre Kati: „Kate, hagyd abba a tanítást... hagyd abba.”

ELÉGEDETTSÉGI INDEX:

Kati: „Ha azt nézem, hogy az én koromban mások hogy élnek, akkor pozitív, de ha azt nézem, hogy érdemes-e ilyen életet végigcsinálni, akkor már mitől legyek elégedett?”

Ica: „Addig volt elviselhető, amíg minden évben elmehettünk az unokákhoz. Azért érdemes volt élni, meg dolgozni. Most már második éve nem voltunk.”

A Zsidó negyed szívében, a Kazinczy utca 31-ben található a Carmel étterem, amely 1987 óta áll az oda látogató vendégek rendelkezésére. 2008 áprilisától **GLATT KÓSER ÉTTEREMKÉNT** üzemel, Rav Weiszberger ortodox rabbi felügyelete alatt. Az új étlapon nemzetközi és magyaros ételspecialitások, zsidó ételkülönlegességek egyaránt megtalálhatók. Az igényesen felújított 100 férőhelyes étterem két szinten üzemel. Egy 25, 16 és egy 10 fős különteremmel is rendelkezik, mely ideális lehetőséget nyújt családi, üzleti és egyéb összejövetelek megrendezésére.

A **GLATT KÓSER CARMEL ÉTTEREM** csapata mindig örömmel, és szívélyesen fogadja Önt és asztaltársaságát! Catering szolgálatunk vállalja kóser esküvők, Bar-micvak, Brit milák éttermen kívüli teljes lebonyolítását.

LEGYEN A VENDÉGÜNK!

NYITVA TARTÁS: vasárnap – péntek: 12–23 óráig;
szombat délben: 12–14 óráig; szombat este: 18–23 óráig.
A péntek esti és szombat déli menü előre fizetendő.

GLATT KÓSER CARMEL ÉTTEREM

1074 Budapest, Kazinczy utca 31.

Asztalfoglalás: Telefon: (+36-1) 322-1834

Tel.: (+36-1) 342-4585

Fax.: (+36-1) 461-0024

e-mail: carmel@carmel.hu; <http://www.carmel.hu>

